

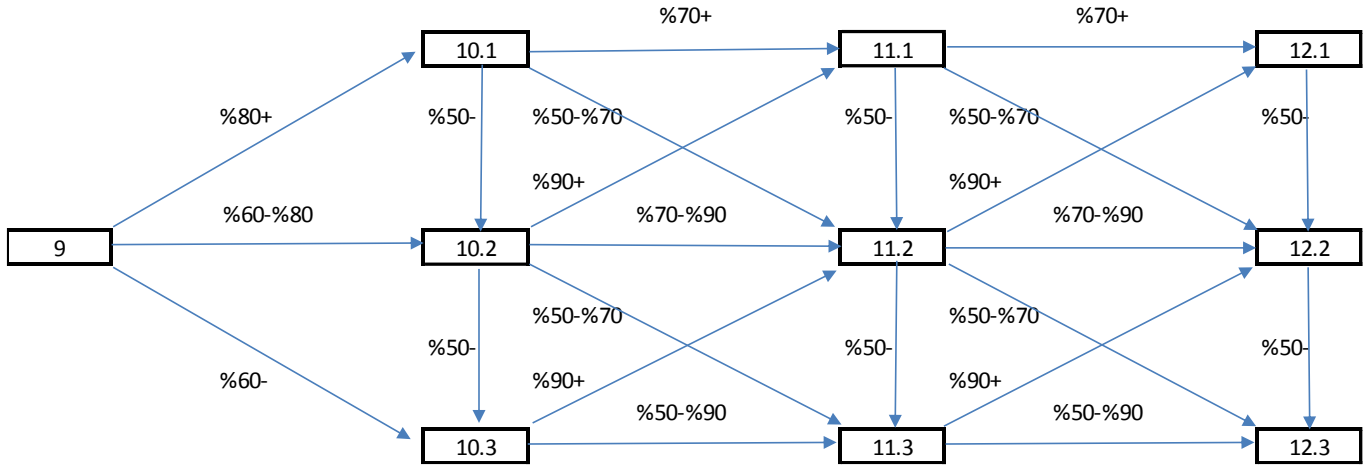
Alternatifli Lise Eğitim Sistemi

Erhan Erkut (Temmuz 2015)

Ülkemizdeki lise eğitiminde öğrenciye çok az tercih fırsatı tanınmaktadır. Öğrenci 10. sınıfı bitirirken 4 alandan (Fen Bilimleri, Türkçe/Matematik, Sosyal, Yabancı Dil) birisini seçer ve seçtiği alan hem 11 ve 12. sınıfta alacağı dersleri, hem de üniversite sınavı ile yerleşebileceği bölümleri belirler. (Ayrıca öğrenci programının bir kısmında seçmeli dersler alabilir, fakat bu yazının odağı seçmeli dersler değil alan seçimleridir.) Bu sistemi iki yönden yanlış buluyorum:

- 10. sınıfı bitiren bir öğrenci eğitiminin geri kalanını ciddi olarak etkileyecek bir karara zorlanıyor. 16 yaşında bir çocuktan geleceğini belirlemesini beklemek gerçekçi değil.
- Bir alanı seçen tüm öğrenciler aynı müfredatı takip etmek zorunda kalıyorlar. Öğrencilerin öğrenme hızları, kapasiteleri ve ilgileri birbirlerinden farklı, fakat müfredat bu farkları yok sayıyor.

Bu iki problem birden çözebileceğini düşündüğüm çok alternatifli bir sistem öneriyorum. Bu sistemde 4 temel alan bulunmakta: Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler. Öğrenciler bu alanlardan birisini seçmiyorlar. Her alanda eğitim almak zorundalar, fakat aynı dersleri takip etmek zorunda değiller. Bu 4 alan için önerdiğim genel akış sistemini aşağıda özetliyorum.

- 9. sınıfı bitiren öğrenci alan notuna göre 10. sınıfta alanın 3 seviyeden birisine yerleştirilir: 10.1, 10.2, 10.3. Örneğin 9. sınıf Matematik notu %80 ve üzerinde olanlar Matematik 10.1'e; %80 ile %60 arasında olanlar Matematik 10.2'ye; %60'ın altında olanlar ise Matematik 10.3'e yerleştirilir.
- Bir öğrenci farklı alanlarda farklı seviyelerden ders alabilir. Örneğin Matematik'te 1. seviyeye yerleştirilen öğrenci, Fen Bilimleri'nde ve Türkçe'de 2. seviyeye; Sosyal Bilimler'de ise 3. seviyeye yerleştirilebilir.
- 10. sınıfın sonunda öğrencinin alan notu %90'ın üzerinde ise, (gerekirse) öğretmen tavsiyesi ile (varsa) bir üst seviyeye yükseltilebilir (örneğin 10.2 öğrencisi 11.1'e veya 10.3 öğrencisi 11.2'ye geçebilir). Öğrencinin notu %90 ile %70 arasında ise 11. sınıfa aynı seviyede devam eder, %70 ile %50 arasında ise (varsa) bir alt seviyeye düşürülür. Notu %50'nin altında olan öğrenci ise aynı dersi (varsa) bir alt seviyeden tekrar eder.
- Mezuniyet için farklı minimum standartlar konulabilir. Örneğin bir alanda 12.2, iki alanda 12.3 ve bir alanda 11.2'yi bitirmek mezuniyet için yeterli olabilir. Dolayısıyla çok iddialı olmayan bir öğrenci en güçlü

olduğu alanda 12.2'yi, diğer iki alanda 12.3'yi bitirip; en zayıf olduğu alanda ise sadece 11. sınıfın 2. seviyesini tamamlayıp mezun olabilir.

- Üniversiteye merkezi sınav ile yerleştirme yapılmaya devam edilecekse, daha üst seviye dersleri tamamlayan öğrenciler bu sınavda daha şanslı olacaklardır. Eğer var olan Fen, Sosyal, TM ayrımı hala sürdürülmek isteniyorsa, Fen alanında tercih yapacak öğrencilerin Fen 12.2'yi tamamlamış olması şart koşulabilir.
- Üniversitelere kendi öğrencilerini seçme fırsatı verilirse, farklı üniversiteler farklı alanlarda kendi minimum şartlarını koyabileceklerdir. Örneğin sadece en iyi öğrenciler arasında seçim yapmak isteyen bir üniversite başvuru için her alanın 1. seviyesini tamamlamış olmayı şart koşabilir, ya da Mühendislik için Fen ve Matematik'te 12.1 seviyesi şartı getirilebilir.

Yukarıda özetlenen basit ve genel sistem geliştirilecek yeni bir sistemin ancak çıkış noktası olabilir. Okulların kapasiteleri ve misyonları çerçevesinde bu sistemde çeşitli değişiklikler yapılabilir. Örneğin en prestijli liselerde sadece en üst iki seviye olabilir veya bazı büyük liseler 3 yerine 4 seviye uygulayabilirler. Bazı liseler 10. sınıfta sadece bir veya 2 seviye uygulayıp, 11. ve 12. sınıflar için 2 veya 3 seviyeye geçebilirler. Bazı alanlarda (örneğin Matematik) 9. sınıftan 10. sınıfa geçişte ön hazırlık dersi konabilir. Fen Bilimleri'nde en alt seviye için genel bir fen dersi uygulanırken 1. ve 2. seviyelerde 11. ve 12. sınıflarda öğrencilere Fizik, Kimya, ve Biyoloji alternatifleri sunulabilir. Ayrıca okullar seviyeler arası geçiş şartlarını da farklılaştırabilirler. Fakat her seviyenin müfredatı ve not standartları tüm okullarda aynı olmalıdır.

Özetlediğim sistem 4 temel alanı içeriyor. Önerim, bu alanlardan alınan kredilerin mezuniyet için gereken kredinin üçte ikisi civarında bir kısmını oluşturması ve kredilerin geri kalanının seçmeli derslerden gelmesi. Seçmeli dersler yabancı dil, sanat, spor, teknoloji gibi alanlardan oluşabilir. Bunların yanında staj ve çıraklık programları için de öğrencilere belirli limitler içerisinde seçmeli lise kredisi verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Özetlemeye çalıştığım çok seviyeli ve çok alternatifli sistemin avantajları kanımca bariz: her öğrenci kendi öğrenme hızına ve becerilerine uygun bir patika izleyebilecek ve öğrenci tek tip bir sistemin içinde erimek zorunda kalmayacak. Yavaş gidip az öğrenmek isteyenlere, hızlı gidip çok öğrenmek isteyenlere ve bazı alanlarda az bazılarında çok öğrenmek isteyenlere farklı kulvarlar açılacak ve farklı gruplar birbirlerinin eğitimini olumsuz etkilemeyecek. Farklı beklentileri olan öğrenciler farklı alanlarda farklı seviyelerde eğitim alabilecekler ve kariyerlerine yön vermek için gereken bilgi ve yetkinliklere ulaşabilecekler. Seviyeler arası geçiş olması sisteme esneklik verecek ve yaşamlarının en kritik döneminde olan gençlerin verdiği kararlar (veya bir yıllık kötü performansları) onları ömür boyu etkilemeyecek. Sonuç olarak öğrenciler hem üniversiteye hem de yaşama çok daha iyi hazırlanacaklar.

Bu sistemi ek maliyet olmadan uygulayabilmek için liselerin belirli bir kritik kütlede üzerinde olması gerekir. Örneğin 30 öğrenci alan bir butik lise her alanda 3 seviye uygulaması yapmak isterse öğretmen maliyeti yükselir. Fakat devlet liselerinde her sınıfta yüzlerce öğrenci olduğu (ve her alanda birçok paralel ders açıldığı) düşünülürse, bu sistemin ek maliyet getirmeyeceği görülebilir. Öte yandan, alan öğretmenlerinin derslerini 3 farklı seviyede verebileceklerini varsayıyorum, ki bunun için öğretmenlerin bir eğitimden geçmesi gerekebilir. Bir de tabii sistemin temelinde sınıf öğrencisi olmak yerine ders öğrencisi olmak var, sınıf geçmek yerine ders geçmek var ve öğrencilerin farklı alanlarda farklı seviyelerde ders alabilmesi var. Özetle, önerilen sistemin uygulaması tek tip sınıf sisteminin uygulamasından daha zor. Fakat çocuklarımızın (ve ülkenin) geleceği söz konusu ise, bir sistemi uygulaması kolay olduğu için seçmek (ve farklı bir sistemi uygulaması zor olduğu için reddetmek) bana hiç makul gelmiyor.

Önerdiğim sistemde din dersi olmadığı dikkat çekebilir. Kanımca toplumun beklentilerine cevap verebilmek için iki farklı eğitim sistemi oluşturulması gereklidir: seküler eğitim ve dini eğitim. Yukarıdaki öneri seküler eğitim sistemi için geçerlidir. Dini eğitimi benimseyen okullarda din dersleri beşinci bir temel alan olarak belirlenebilir ve bu okullar için de benzer bir sistem geliştirilebilir. Öğrenciler bu iki sistem arasında (gerekirse farklı dersleri alarak) geçiş yapabilmelidir.

Önerim dünyanın en başarılı eğitim sistemlerinden birisi olan Kanada'daki lise sisteminden esinlendi fakat ana fikri verebilmek için Kanada sistemini basitleştirip genelleştirdim. (Kanada'da iki tip lise var: halk lisesi ve Katolik lisesi. Yani yukarıda önerdiğim seküler/dini ikili sistemi Kanada'da uygulanmakta.) Finlandiya ve Singapur gibi eğitimde başarılı olan diğer ülkelerin sistemlerinin incelenmesinde de yarar görüyorum.

Son söz: İnovasyon terimlerini kullanacak olursak, yukarıda önerdiğim alternatif sistem bir sürdürülebilir yeniliği (sustaining innovation) örneğidir. Amaç var olan sistemi mükemmelleştirip topluma daha iyi hizmet etmesini sağlamaktır. Kanımca eğitimde çok daha radikal bir değişiklik dalgası (disruption innovation) geliyor. Şu anda bu konuda okuma ve öğrenme dönemindeyim ve ileride bu konuda da bir şeyler üretmek için çalışacağım.